

امام خمینی «ره»، بسیج، و استراتژی دفاع همه جانبه (۱)

مهدی خانی

حنی در شرایط بازسازی نیروهای مسلح، باید بزرگترین توجه را به بازسازی نیروها، استعدادها، انتقال تجارب نظامی و دفاعی به کلیه آحاد ملت و مدافعان انقلاب باشد. چراکه در هنگامه نبرد مجال پرداختن به همه جهات قوت‌ها، ضعف‌ها و طرحها و برنامه‌ها و در حقیقت ترسیم استراتژی دفاع همه جانبه نبوده است. ولی در شرایط عادی باید با سعه صدر و به دور از حب و بغض‌ها به این مسایل پرداخت و از همه اندوخته‌ها و تجربه‌ها و استعدادها و طرحها استفاده نموده و در جذب هر چه بیشتر نیروهای مؤمن به انقلاب همت گماشت و تجارب را به دیگران منتقل ساخت و در تجهیز کلیه آحاد و افراد این کشور و بر اساس اصول و فرمول خاص دفاع همه جانبه و تا رسیدن به شکل واقعی و حقیقی بسیج و ارتش بیست میلیون کوشش نمود.»

امام خمینی «ره»

مفهوم دفاع همه جانبه

تاکنون در زمینه دفاع همه جانبه و ترسیم استراتژی آن علیرغم بیان صریح و روشن حضرت امام خمینی «ره» تحقیقی مناسب انجام نشده است. شاید بتوان گفت سمینارهای برگزار شده از سوی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح تحت عنوان تبیین و اندیشه‌های دفاعی حضرت امام خمینی «ره» گامی مؤثر در این خصوص بشمار می‌آید.

استاد شهید مرتضی مطهری در باره مفهوم دفاع می‌گوید:

«پس اینکه عرض می‌کنیم که موضوع جهاد دفاع است، مقصودمان دفاع به معنی محدود نیست که آقا اگر به تو کسی با شمشیر و توپ و تفنگ حمله کرد دفاع کن، نه به تو یا بیکی از ارزشهای مادی زندگی تو، و یا یکی از ارزشهای معنوی زندگی تو و خلاصه اگر به چیزی که برای بشریت عزیز و محترم است و از شرایط سعادت بشریت بشمار می‌رود، تجاوز شود دفاع کن»^(۱).

استراتژی دفاع همه جانبه عبارتست از آماده‌سازی و بکارگیری کلیه سرمایه‌های انسانی، امکانات مادی و معنوی، به منظور پیشگیری و مقابله با هر نوع تهدید و تهاجم دشمنان داخلی و خارجی.

بدین لحاظ و با در نظر گرفتن تعریف فوق، استراتژی دفاع همه جانبه می‌تواند اهداف اساسی و عمده زیر را دنبال نماید:

۱ - دفاع همه جانبه، تا آخرین قطره خون برای احقاق حقوق فقرا در جوامع بشری صورت خواهد گرفت.

۲ - حفظ استقلال همه جانبه، تمامیت اراضی کشور و دفاع از حقوق همه مسلمانان که در اصل یکصد و پنجاه و دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی در ایران مورد تأکید قرار گرفته است.

۳ - گسترش نفوذ اسلام و در صدد خشکانیدن ریشه‌های فاسد صهیونیسم، سرمایه‌داری و کمونیسم در جهان.

۴ - صدور انقلاب اسلامی و تشکیل امت واحده جهانی و استمرار مبارزه در نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان.

دفاع همه جانبه دارای انواع گوناگونی است که تعدد و فراوانی آن مورد توافق آراء محققین و نویسندگان نمی‌باشد، برخی انواع دفاع را به سه دسته تقسیم

می‌نمایند و برخی دیگر بیشتر و حتی تعدادی از افراد، انواع دفاع را به ده قسم تقسیم کرده‌اند. ولی آنچه که مورد تأکید بسیاری از صاحب‌نظران قرار می‌گیرد، این که دفاع صرفاً برای حفظ جان و صیانت سرزمین نیست، بلکه ارزشهای انسانی و آزادیهای فردی و اجتماعی از جمله موارد دفاع بحساب می‌آید. علامه شهید مطهری می‌فرماید:

«انواع دفاع عبارتست از دفاع از حیات، دفاع از مال و ثروت و سرزمین، دفاع از استقلال، دفاع از ناموس، که همه اینها دفاع‌های مشروع»^(۱).
در مقاله آقای عظیمی شوشتری آمده است:

«چهار نوع دفاع در نهج البلاغه پیش بینی شده است اول: دفاع از سرزمین دوم: دفاع از استقلال سوم: دفاع از استقلال فرهنگی چهارم: دفاع از ارزشهای انسانی»^(۲).
بطور کلی می‌توان دفاع همه جانبه را به دو دسته بزرگ تقسیم نمود که هر کدام دارای وجوهات مختلفی است:

- ۱- دفاع از اسلام، احکام اسلامی و ارزشهای اسلامی.
- ۲- دفاع از انسان «انسانهای مسلمان - انسانهای مستضعف» اعم از جان، مال و نوامیس و ارزشهای آن.

سطوح استراتژی دفاع همه جانبه

آنچه تاکنون پیرامون دفاع همه جانبه بحث و بررسی به میان آمد، معلوم گردید دفاع دارای مفهوم وسیع و گسترده‌ای است که علاوه بر افراد انسانی، دفاع از اموال و نوامیس و همچنین دفاع از ارزشهای انسانی و اسلامی را نیز شامل می‌گردد و سپس توضیح داده شد که دامنه دفاع به همه مسلمانان جهان و حتی مستضعفان و

۱ - مطهری، مرتضی، جهاد، انتشارات اسلامی، قم: ۱۳۶۱، ص ۴۰.

۲ - عظیمی، شوشتری، عباسعلی، مقاله ارائه شده به کنگره امام علی «ع» الگوی بسیجیان

محرومان عالم گسترش می‌یابد، بعبارت دیگر دفاع همه جانبه مختص یک ملت و یک کشور یا سرزمین نمی‌باشد.

به لحاظ جغرافیایی و سرزمینی دفاع همه جانبه دارای جنبه‌های متعددی است که بطور عموم به سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی تقسیم می‌شود اما بر اساس رهنمودهای امام راحل «رضوان الله تعالی علیه» و با بهره‌گیری از سخنان و پیامهای آن مرجع عالیقدر، می‌توان استراتژی دفاع همه جانبه را به چهار سطح تقسیم نمود که عبارتند از:

الف) دفاع همه جانبه ملی یا میهنی

ب) دفاع همه جانبه در سطح بین‌الملل اسلامی

ج) دفاع همه جانبه در سطح بین‌الملل مستضعف

د) دفاع همه جانبه جهانی

الف) سطح ملی یا میهنی

استراتژی دفاع همه جانبه در سطح ملی، به منظور دفاع از کشور و ملت انجام می‌شود که این سطح از استراتژی برای همگان مسئله‌ای بدیهی و روشن است و همه کشورها و ملتها از این سطح استراتژی برخوردار بوده و برای صیانت از سرزمین و جان و مال خود به دفاع برمی‌خیزند. ایران اسلامی نیز پس از پیروزی شکوهمند انقلاب که مورد هجوم بیگانگان قرار گرفته است، برخورداری از ایده پیامبرگونه امام خمینی «ره» در فکر تأسیس حکومت اسلامی مردمی که همانا تکیه گاه آن کلیه آحاد و ملت و عصاره آن یعنی ارتش بیست میلیونی و بسیج می‌باشد، همواره تهاجم همه جانبه دشمن را که گاه به شکل نظامی، گاه توطئه‌های سیاسی و ترفندهای اقتصادی و با مجموعه‌ای از تهدیدها و هجومهای مختلف انجام می‌شده با بسیج توده‌ای مردم و سیل خروشان امت حزب الله، دفاع مردمی را سرلوحه استراتژی دفاعی خویش قرار داده است. و بر همین اساس توانسته است هشت

سال جنگ تحمیلی عراق و استکبار غرب را علیه ایران با سرافرازی و پیروزی به سرانجام برساند.

امام خمینی «ره» می فرماید:

«اکنون بر ملت شریف و مبارز ایران است که در مقابل تمام توطئه‌ها و شرارتها بایستند و همانطور که با قیام و انقلاب خود دست قدرتهای بزرگ و تفاله‌های آنان را از ایران قطع کردند، برای ادامه انقلاب اسلامی خود و برای اقامه عدل الهی از هیچ قدرتی و شرارتی، هراس به خود راه ندهند. بر قوای مسلح اسلامی، از ارتش، سپاه، بسیج و سایر قوای نظامی و انتظامی تا نیروی مردمی در جبهه و پشت جبهه است که چون سیلی خروشان مزدوران جبهه را از کشور اسلامی‌شان برانند و ایران عزیز را از خس و خاشاک‌ها پاک نمایند و بدانند که نیروی ایمان پیروز است».^(۱)

بنابراین جمهوری اسلامی ایران که امروزه مرکز جهان اسلام و مستضعفین جهان بشمار می‌رود باید در مقابل تهاجم همه جانبه دشمنان داخلی و خارجی، از استراتژی دفاعی که ارکان اصلی آن را سرمایه‌های نیروی انسانی و مقاومت مردمی و همچنین نیروی پر قدرت ایمان شکل می‌دهد، برخوردار گردد تا بتوان ضمن حفاظت و صیانت از نظام مقدس اسلامی در کشور ایران، در فکر صدور انقلاب اسلامی و اشاعه اسلام ناب محمدی «ص» در کشورهای اسلامی و ملل محروم جهان باشد.

ب) سطح بین‌المللی اسلامی جهان اسلام

این سطح از استراتژی دفاع همه جانبه را می‌توان سطح فراملی یا فرامیهنی نامید.

زیرا در این سطح فقط نیروهای دفاعی یک سرزمین و یک کشور نیستند که در مقابل تهاجم دشمن ایستادگی می‌کنند بلکه وظیفه دولتها و ملت‌های اسلامی است که به قیام برخیزند. آنچه که حائز اهمیت است اینکه بر اساس اصل یازدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:

«به حکم آیه «ان هذه امتکم امة واحدة و انار بکم فاعبدون»^(۱) همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پی‌گیر بعمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد»^(۲).

امام خمینی «ره» همواره به حفظ منافع مسلمین و دفاع از ارزش‌های الهی در جهان اسلام تأکید داشتند و صیانت از آن را وظیفه دولت جمهوری اسلامی ایران، دولت کشورهای اسلامی و مسلمان نشین، علماء بلاد اسلامی و امت کشورهای مسلمان دانستند.

اگر چه تاکنون پیرامون جهان اسلام و بین‌الملل اسلامی تعریف دقیق و روشنی بعمل نیامده است ولی منظور ما از جهان اسلام کشورهای اسلامی که دارای دولت و ملت مسلمان باشند را شامل می‌شود و نیز برخی از کشورها که دولت اسلامی نداشته ولی جمعیت مسلمان در آن کشور حائز اهمیت می‌باشد. بنابراین تعریف جهان اسلام دارای جغرافیای پراکنده‌ای است که در اقصی نقاط عالم وجود خواهند داشت اما می‌توان اذعان نمود که جهان اسلام در عین پراکندگی جغرافیایی، عمده عناصر و واحدهای آن در خاورمیانه یعنی آسیا و برخی کشورهای آفریقایی، مجتمع است.

۱ - قرآن کریم، سوره انبیاء، آیه ۹۲.

۲ - عابدزاده، حسن، متن کامل قانون اساسی، مؤلف بی‌جا، ۱۳۷۱، ص ۱۴.

ج) سطح بین‌الملل مستضعف

عنایت حضرت امام خمینی (ره) به ملل مستضعف و محروم عالم شاید کمتر از توجه آن بزرگوار به جمهوری اسلامی ایران و جهان اسلام نباشد زیرا به حکم آیه شریفه «و مالکم لاتتقاتلون فی سبیل الله و المستضعفین من الرجال و النساء و الولدان...» دفاع از ملل تحت ستم و مردان و زنان و بچه‌گانی که زیر بار ظلم گرفتار شده‌اند، برعهده تمامی مسلمانان گذاشته شده است.

امام اعلی الله مقامه در وصیت‌نامه سیاسی - الهی با بیانی زیبا آورده‌اند:

«و شما ای مستضعفان جهان و ای کشورهای اسلامی و مسلمانان جهان به پا خیزید و حق را با چنگ و دندان بگیرید... و با دشمنان اسلام به دفاع برخیزید و به سوی یک دولت اسلامی با جمهوری‌های آزاد و مستقل به پیش روید که با تحقق آن همه مستکبران جهان را به جای خود خواهید نشاند و همه مستضعفان را به امامت و وراثت ارض خواهید رساند»^(۱).

این سطح از استراتژی دفاع همه‌جانبه همانند دفاع همه‌جانبه جهان اسلام، سطح فراملی است یعنی علاوه بر اینکه بر دولت، ملت و علماء مرکز وظیفه دارند، بلکه دولتها و ملتهای کشورهای مسلمان نیز به دفاع همه‌جانبه برخاسته تا از ارزشهای اسلامی و سرزمین اسلامی حفاظت نمایند ولی می‌توان گفت سطح جهان اسلام، سطح منطقه‌ای است و کشورهای اسلامی در یک یا دو منطقه مشخصی تجمع دارند اما در سطح بین‌الملل مستضعف، اولاً پراکندگی جغرافیایی بسیار بیشتر از جهان اسلام است ثانیاً به لحاظ فراوانی و گسترش، کشورها و ملتهای بیشتری را شامل می‌گردد.

د) استراتژی دفاع همه جانبه در سطح جهانی

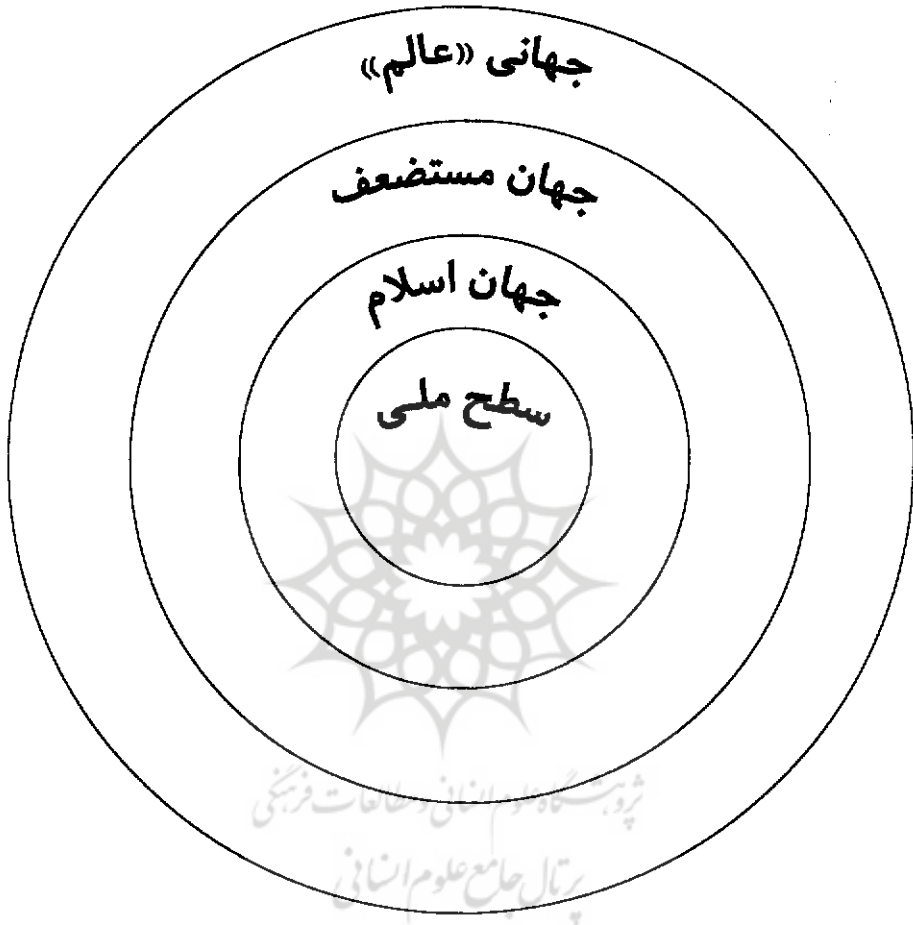
آخرین سطح از سطوح چهارگانه استراتژی دفاع همه جانبه، سطح جهانی است که گستره آن، همه کشورهای جهان و عالم را در بر می‌گیرد. ممکن است برخی در نگاه اول، این سطح را جزو سطح بین‌الملل مستضعف تلقی کنند ولی مطابق نص قرآن کریم و پیامهای بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران تفاوت اساسی با دیگر سطوح نامبرده دارد. شاید بتوان گفت دفاع همه جانبه در سطح جهانی به منظور پیشگیری و جلوگیری از تهاجم دشمن است و یا اینکه دفاع مفهوم تهاجم را بخود می‌گیرد یعنی دفاع تهاجمی صورت می‌گیرد.

امام خمینی «ره» در این زمینه می‌گوید: «قرآن می‌فرماید: (و قاتلوهم حتی لا تکن فتنه) همه بشر را دعوت می‌کند به مقاتله برای رفع فتنه، یعنی جنگ جنگ تا رفع فتنه در عالم... یعنی باید کسانی که تبعیت از قرآن می‌کنند، در نظر داشته باشند که باید تا آن جایی که قدرت دارند ادامه به نبردشان بدهند تا این که فتنه از عالم برداشته بشود.»^(۱)

نتیجه:

استراتژی دفاع همه جانبه دارای مفهومی عمیق و گسترده است که در تعریف آن سرمایه‌های انسانی، امکانات مادی و معنوی در برابر دشمنان داخلی و خارجی اعم از مرحله تهدید یا تجاوز بکارگیری و سازماندهی خواهد شد و هجوم دشمن صرفاً حمله به سرزمین یک ملت نیست بلکه حمله‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را نیز شامل می‌شود. سطوح استراتژی دفاع همه جانبه را می‌توان به شکل مقابل نشان داد.

همانگونه که در شکل مشاهده می شود دفاع همه جانبه در سطح ملی بعنوان هسته مرکزی استراتژی قرار گرفته است. در دوایر متداخل چهارگانه فوق وسعت هسته مرکزی «سطح ملی» نسبت به سایر دوایر کمتر است یعنی به لحاظ سرزمین و وسعت جغرافیایی، یک کشور اسلامی کمتر از مجموع کشورهای جهان اسلام است. اما بدلیل قرار گرفتن در مرکز هسته از اهمیت بالاتری برخوردار می شود. لایه انتهایی که پوسته استراتژی دفاع همه جانبه را تشکیل می دهد از اهمیت کمتری برخوردار است ولی وسعت و دامنه آن نسبت به سایر استراتژیها بیشتر است.

لایه‌های میانی که نه هسته مرکزی بشمار می‌روند و نه در حکم پوسته استراتژی تعریف می‌شوند. بیانگر آن است که از نظر اهمیت در درجه دوم قرار دارد و از نظر وسعت، وسیع‌تر از هسته مرکزی و محدودتر از پوسته و لایه بیرونی است.

نکته مهم و قابل توجه در این شکل این است که همه این دوایر به یکدیگر وابستگی و همبستگی کامل دارند یعنی مجموعه پوسته و هسته، استراتژی دفاع همه جانبه را شکل می‌دهد و در تبیین استراتژی دفاع همه جانبه نباید یکی از هسته‌ها و یا پوسته‌ها را جدا از دیگر لایه‌های استراتژی تعریف کرد.

آنچه که موجب وابستگی لایه‌های استراتژی می‌شود اسلام و ارزشهای اسلامی و انسانی است. که بعنوان نقطه مرکزی و مرکز ثقل دوایر متداخل در نظر گرفته شده است، بر همین اساس دفاع از جان، مال و نوامیس و حیثیت مسلمانان، مستضعفان و محرومان وظیفه همه آحاد ملت، بسیج نیروهای انسانی، دولت‌ها و علماء بلاد اسلامی منظور شده است. و امام رضوان الله تعالی علیه همواره بر ارتش بیست میلیونی و بسیج نیروهای مردمی و مقاومت آنان در مقابل دشمنان تأکید نموده و نه تنها نقش آن را در دفاع سرزمینی و سطح ملی، بلکه در سطح جهان اسلام و جهان مستضعف بسیار مؤثر و کارا برشمردند و دستور تشکیل بسیج جهانی اسلام و تشکل هسته‌های مقاومت حزب الله در سراسر عالم را صادر فرمودند:

آنچه که مسلم است اینکه، بسیج جهانی اسلام، بدور از واقعیات موجود و بدون الگوی سازنده و مطلوب نمی‌تواند شکل مناسبی بخود بگیرد، بلکه از طریق ایجاد پیوندی عمیق و ناگسستنی با بسیج جمهوری اسلامی ایران و همسازی و همنوایی با ارتش بیست میلیونی که خود دارای فرهنگ و تفکری خاص می‌باشد و آن تفکر همانا اسلام ناب محمدی «ص» است می‌تواند تحقق یابد و هسته‌ها و گروه‌های مقاومت بسیج و ارتش بیست میلیونی می‌تواند هسته‌های مقاومت حزب الله در سراسر عالم را به لحاظ معنوی سازماندهی نماید. هر چند ممکن است

ارتباط فیزیکی و گردهمایی افراد انسانی بوجود نیاید ولی کافی است تفکر بسیجی در اقصی نقاط عالم طنین انداز شود.

دفاع همه جانبه ارتش مردمی و حزب الله لبنان و استراتژی انتفاضه و یا استراتژی دفاعی نیروهای مقاومت مردمی در شبه جزیره بالکان و بوسنی، هرزگوین و... نمونه‌هایی از ارتباط منطقی بسیج جمهوری اسلامی ایران و بسیج جهانی اسلام است که بحث مفصل آن از حوصله این مقاله خارج است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ثرويشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگي
پرتال جامع علوم انسانی